Hainakuu
14. päiv
2009
Nummõr
14 (185)
Leht mass erälde
ostõn 5 kruuni

UMA LEHT

VANA VÕROMAA RAHVA UMAN KEELEN LEHT

Võrokõisil om suur himo hädäliidsi avita

Kae lk 2

Vilustõ rehepapi man virtsahvti kaeman

Kae lk 3

Ruitlanõ: tapjal om makõ elo

Kae lk 4

Ammõdikett Kaika suvõülikooli vidäjäle

21. Kaika suvõülikooli vallategemise pääväl (7.08 Oravil) saa timahavanõ suvõülikooli rektor Klaasi Urmas hindä kaala vahtsõ ammõdiketi.

Karula vüüga ammõdiketi mõtõl´ vällä ja tekk´ valmis metallikunstnik Kama Põvvat. Plaadi pääl om pruugit kunstnik Margna Epu Kaika suvõülikooli 20. juubõlis kujondõdut märki.

Ammõdiketi telse Karula hoiu ühing, kiä kõrrald´ Kaikal minevaastadsõ juubõli-suvõülikooli.

Minevä riidi and´ütisüs ammõdiketi suvõülikuulõ kõrraldamisõ iist hää saisjalõ Võro seltsile, minevaastadsõ rektori Jüvä Sulõvi kätte.

UL

Hurda 170. sünnüaastapäiv

25. hainakuu pääväl kõrraldas Hurda-nimeline Põlva rahvaharidusõ selts Himmastõst peri suurmehe Hurda Jakobi 170. sünnüaastapäävä pido.

Huviliidsilõ näüdätäs Hurdaga köüdetüisi kotussit. Mamastõn, kon kivi näütäs Põlva kihlkunnakooli kotust, kõnõlõs Hurda kultuuripreemiä saanu aoluulanõ Hirvlaanõ Milvi.

Inneskidse Põlva kerigukõrdsi man käve Hurt koolipoissõlõ vesikringlit ostman, et sis näidega õdagu koolitarõn rahvaperimüisi kõnõlda. Parhilla om sääl majan Põlva rahvaharidusõ seldsi kodo, millest kõnõlõs seldsi juht Villa Sirje.

Põlva kerigu man mäng liina harrastustiatri jupikõist näütemängust «Jalutuskäik Jakobiga». Kalmuaia pääl pandas kündle Hurda vanõmbidõ havvaplatsi pääle. Surmamäe pääl saa kullõlda mäega köüdetüisi mälehtüisi Hurda noorõstpõlvõst.

Suurmehe sõsara latsõlatsõlatsõ, Hurda kultuuripreemiä saanu Kähri Liina ja Himmastõ algkooli direktri Rammo Tiiaga kaias Toromäel Hurda kaŕapoisipõlvõ- ja mängumaid.

Sis mindäs Hurda Jakobi sünnükodo Lepä talo mano, midä Põlva rahvaharidusõ selts kõrda tege. Avvohinna saava opilaisi uurmistõie «Minu pere vana aja lood» võitja.

Kõnõlõmisõ õdagul Põlva kultuurikeskusõn saava timahavadsõ Hurda-preemiä Tõnuristi Igor ja Needo Ülo.

Kõnõlõsõ Hurda Jakobi nuur sugulanõ Hurda Mihkli, Kronbergi Janika kirändüsmuusõumist, külälise Tartost, Otõpäält, Helsingist, Peterburist ja muialt.

UL

Tõnõ raamatupäiv Kanepin

Tulõva puulpäävä kõrraldas Kanepi raamadukülä Kanepi vana kerigumõisa aida man (pästeammõdi lähkül) tõsõ raamatupäävä – saa kullõlda tunnõtuisi kiränige mõttit, osta raamatit ja nätä näütemängu.

Tegemiisi jakkus õdaguni vällä: esinese kiräniku, näüdätäs nellä vahtsõt raamatut, kuulutõdas vällä tõnõ Kanepidsõ hammõ võitja. «Kanepine hame» om avvuhind kümme aastakka tagasi vällä antu raamatule, miä viil täämbädsel pääväl tähtsä om. Mineväaasta, edimädsel raamatupääväl sai sändse hammõ hindäle Kauksi Ülle uma romaani «Paat» iist.

UL

Kanepi 2. raamatupäiv

18. juulil Kanepin

10 Raamatulaat – vahtsõ ja vana raamatu
11-16 Latsi raamatu- ja jututelk
10.30 Antiigiaidan Vidili Vaidu tõsielofilm «Kanepi väg̃i»
11 Hirvlaanõ Milvi raamatu «Minu Kanepi» näütämine
11.20 Ruitlasõ Olavi raamatu «Naine» näütämine
11.40 Ilvese Aapo luulõkogo «Tulen öösel sulle koju» näütämine
12 Ilvese Tiina raamatu «Viis viimatist» näütämine
12.20–16.40 Vabalava, juhatas Contra
❁Sommeri Lauri ❁ Vaino Enn ❁ Rahmani Jan kõnõlõs Kivirähä Andrusõga ❁ Kirämiihi käest saa autogrammi küssü
15.15 Tõsõ «Kanepise hame laureaadi» vällähõikaminõ
Koomiksist kõnõlõs ja tsehkendäs Pikkoraineni Alar, Haani põhikooli lõpõtanu Skoti Katarina umast koomiksitegemisest, Poomi räpplüürika
16.40 Lava pääl omma Kanepi kandi kiräniku
17 Kirändüslik oksjon, juhatas Contra
19 Weizenbergi Augusti näütemäng «Sooharimine ja südameharidus» Jõksi järve veeren

Näütüse: Pikkoraineni Alari koomiksipildi, opilaisi tüü «Minu koduvald Kanepi», 25 kinämbät Eesti raamatut 2009. aastal, Kalve Toomasõ ja Katzi Madisõ «Kanepi moefoto»

Kõik ettevõtmisõ omma ilma rahalda!

Tetäs Teppo lõõdsamuusõum

PEEDOSAARÕ KAISA

Pillimeistri Teppo Augusti pojapoja poig Teppo Priidu (44) taht tetä vanna rehetarrõ Teppo lõõdsamuusõumi.

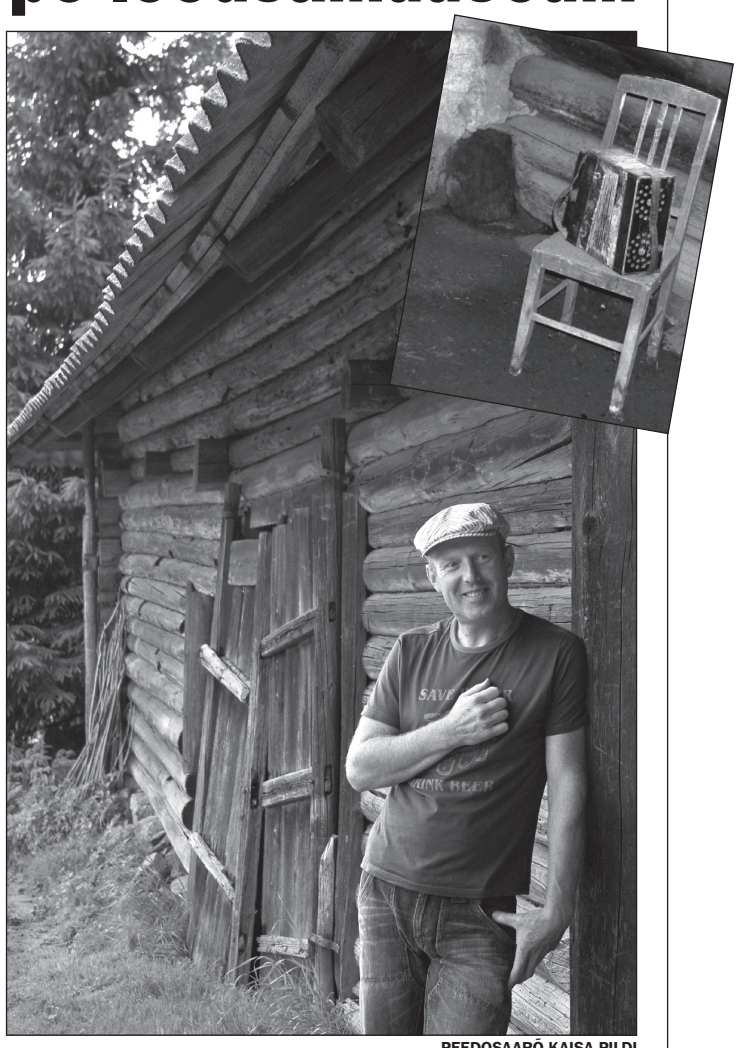

PEEDOSAARÕ KAISA PILDI

Teppo Priidu tege vanavanaesä lõõdsamuusõumi.

Teppo Augusti kodotalo riih om umbõs 130 aastat vana. Õkvalt sääl naaś pillimeistri ummi tunnõtuisi lõõtspille tegemä põhitüü – talotüü – mant. «Teno pall´o vannutulõ eterniitkatusõlõ om seo riih ülepää alalõ viil,» seletäs Priidu.

Ku kõik häste lätt, sis taht tä muusõumi ussõ vallalõ tetä aasta peräst pillimeistri 125. sünnüaastapääväl.

Muusõumi vallategemise aigu taht Priidu rehetarrõ kokko kutsu kõik lõõdsamängjä, kinkal om Teppo pill. «Mängvä, ajava juttu – põnnõv!» arvas Priidu. «Muusõumin saa pillimeistri tüüriistu näüdädä, kõik omma alalõ. Üten ruumin saa näüdädä põllutüüriistu kah,» plaan tä.

Teppo Priidu om joba tennü PRIAlõ edimädse küsümise, et muusõumi tegemises rahha saia ja uut parhilla vastust. «Küsse LEADERprogrammist rahha huunõ kõrdategemise projekti jaos,» seletäs tä.

Hinnapakmisõ rehetarõ hindä kõrdategemises omma poolõ miljoni kandin. «Seo om ilma tarõsisulda, õnnõ palkõ ja katusõ vahetus,» seletäs Priidu. «Kallis külh, a ku tetä, sis tetä kõrraligult, et mitu kõrda ümbre tegemist olõsi-i.»

Tuun om Teppo Priidu kimmäs, et muusõum rahvalõ huvvi pakk, ka latsilõ. «Teppo lõõts om iks peris unikaalnõ asi. Pidi mehel olõma pää, et sääne asi välla mõtõlda!» om tä uma vanavanaesä üle uhkõ. «Vabrigupill oll´ täl kül iin, a seo oll´ ju hoobis tõsõ kujondusõ ja süsteemiga.»

Priidu nimmas tuud kah, et talo, kon pillimeistri Teppo August elli, olõki-i Teppo talo. «Papridõ perrä om seo Tigasõ talo, kon pillimeistri elli,» tiid Priidu, kiä esi eläs õkvalt naabritalon.

Minevä riidi Võro folkloorifestivaali aigu peeti Teppo Augusti kodotalon Tigasõl suurt pito. Üten mi rahvaga laulsõ-tandsõ külälise Muhu-, Saarõ-, Läti- ja Türgümaalt.

Kalamehe trehväse Võõpson

Seo puulpäävä tulõ Võõpson mitmõ aasta takast jäl kalamiihi päiv. Varra hummogu nakkas pääle kalapüüdmise võistlus, inne lõunat saava pritsikuuri man kokko Räpinä-puulsõ Võõpso kooli vilistläse, et kooliaigu miilde tulõta ja vanno tutvit kotussit kaema minnä.

Kokkosaamisõ kõrraldaja pallõsõ vilistläisil üten võtta vana pildi, mille päält saa nätä, määne oll´ Võõpso koolielo mitmit kümnit aastit tagasi. Vanno koolipilte ja –papridõ näütüst saa kaia Võõpso seldsitarõn.

Päält lõunat naatas kalalaada pääl kauplõma ja Lämmijärve pääl lusti sõitma (*Kae ka kuulutust Uma Lehe 4. küle päält!)*

UL

Soomõ president opsõ võro kiilt ja istut Kaalepi Aini moro pääle tammõpuu

HARJU ÜLLE

Soomõ president Tarja Halonen astsõ nätäl tagasi, 7. hainakuu pääväl Võro instituudi ussõst sisse ja opsõ üten tõisi suumlaisiga tsipakõnõ võro kiilt.

«President tundsõ mi keele vasta suurt huvvi, küsse pall´o,» üteľ oppusõ vidäjä Jüvä Sullõv. Oppus oll´ üts osa suumlaisi eesti keele suvõkursusõst.

Tarja Halonen uurõ edimält tuud, kas võrokõisil om plaanin opada latsilõ umma kiilt «keelepesän» – väikun latsiaiarühmä muudu tsõõrin, kon kõnõldas umavaihõl võro kiilt, lauldas ja mängitäs.

Soomõmaal omma saamlaisil sändse keelepesä ja saami latsi uma keele mõistminõ om viimädse aoga kõvva paranu. Soomõ kultuurkapitaali abiga om keelepessi tettü ka Vinnemaa õdagumeresoomõ rahvilõ.

Tarja Halonen ostsõ ka võrokiilse piltsõnastu, et uuri, kuis tsirkõ, eläjit, puid ja muid asjo võro keelen kutsutas.

Soomõ president üllät´ uma puhkusõ-aigsõ külänkäügiga mitmit Võromaa inemiisi. Kirämiis Kaalepi Ain, kiä suvitas parhilla Karulan uman Sora talon inämb ku 100aastadsõn tarõn, tiidse korgõ külälise tulõkist ette ja pallõl´ Soomõ riigipääl uma moro pääle üte tammõ mulda panda.

PILT ERÄKOGOST

Soomõ president Tarja Halonen nakkas Karulan Kaalepi Aini Sora talon tammõpuud mulda pandma.

MÄRGOTUS

Teppo muusõum olõs Võromaa uhkus

Rõõm olĺ kuulda, et lõõdsameistri Teppo Augusti pojapojapoig Teppo Priidu om ette võtnu suurõ aśa ja taht tetä meistri kodotallo lõõdsamuusõumi. Teppo lõõts om väega esieräline pill, üts tähtsämbit ja tunnõtumpi vana Võromaa märke. Lõõdsameistri jõudsõ näid tetä saa ümbre, alalõ om jäänü umbõs 30 pilli.

Turismikõrraldaja, kultuuriedendäjä ja arõndaja omma tennü aastit tüüd, et vanalõ Võromaalõ inämb küläliisi meelütä ja et näile iks mi kandist midägi esierälist ka miilde jäänü. Eesti kõgõ korgõmbast mäest, jämmembäst tammõst, Taivaskuast ja Piusa kuupõst jääs tsipakõnõ veitüs. Neo aśa ei kõnõlõ midägi võrokõisi kotsilõ. Külh aga kõnõlõs mi uma lõõdsameistri pill ja kõnõlõs kõva helüga. Seo om kotus, kon Põlva ja Võro maakunna arõndaja võinu sälä kokko panda, ütitselt umma asja küläliisile tutvas tetä ja võimsas mängi.

Tõnõ tähtsä asi om tuu, et Teppo lõõts tähendäs palĺo ka meile võrokõisilõ hindile. Ku kongi Võromaal lõõdsapito peetäs, om saal vai muro rahvast täüs. Pillihelü tege tujo hääs ja pand jala liikma. Ka olnu hää, ku saanu mi koolilatsilõ Teppo lõõtsa ja timä meistrit tutvambas tetä. Uma Lehe toimõndus pidä päkkä, et lõõdsamuusõum valmis saasi ja seo ettevõtmisõ vidäjäl tuus tahtmist ja väke jakkusi. Jõudu, Priidu!

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMA LEHT

Telmisenummõr 00917
Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä
Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro
E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494
info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org laivi77@hot.ee
Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177
mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF
Trükjä: AS Võru Täht

Lehe välläandmist tugõva:
Riiklinõ programm «Lõunaeesti kiil ja kultuur» ja
EESTI KULTUURKAPITAL

Uma Leht Internetin: www.umaleht.ee

Paprõlehe-kujolist Uma Lehte saa lukõ ka Internetist www.netiajakiri.ee päält! netiajakiri

Väikust haigõmajast om väiku hädäga suur abi

Inemise, olkõ valsa!

ALLASÕ TIIA, tenolik patsient

Ettevõttõ ni kotusõ otsva iks umma näko, umma asja vai Nokiat. Põlval, vähämbält Põlva haigõmajal om tuu olõman. Tuu om lõikus- ja sünnütüsturism. Õkva seledä, midä taa tähendäs.

Piimäkuu keskpaigan trehvsivä Põlva haigõmajan mandlilõikusõl neli inemist, kinkast õnnõ üts olĺ paigapääline. Kogoni kats inemist, Elva ja Villändi kandi uma, olliva Põlvan edimäst kõrda elon. Tõtõ, Elva kandi inemine olĺ inne oppi iks tsiiro Põlvan är käünü, et teedä, kon tuu haigõmaja täpsehe om.

Elva kandi inemine kõnõĺ, et tä tulĺ Põlvahe selle, et Tarton tulnu täl opikõrda uuta vähämbält puultõist aastat. Ku tälle ja kõigilõ tõisilõ mugu jahhet kummelitsäid kätte kannõti, üteĺ Elva inemine: «Mu tõõnõpuul käve mandlilõikusõl Tarton ja tälle es tuu kiäki kummelitsäid».

Villändi koolilats üteĺ, et täl tulnu kah uman haigõmajan uuta nii kavva, et lõikus jäänü kooliao pääle. Tuud tä es taha ja nii nä imäga säändse «lõikusreisi» ette võtivagi.

Om teedä ka tuu, et pääle mi hindä kavvõmbidõ nukkõ inemiisi omma Põlva haigõmajan umma last ilmalõ tooman käünü Pihkva kandi perre.

Kimmäle saati jo eski arvo, mille seo jutt. Õks tuu peräst, et õkvaparhilla om järekõrdsõlt terävält üllen küsümüs, ku palĺo naid üldhaigõmajjo Eestin piäsi olõma. Üldhaigõmaja üts tunnismärk om tuu, et sääl om olõman lõikus- ja sünnütüsosakund. Kotusõpäälidse haigõmaja staatusõga raviasotuisilõ noid ette nättü olõ-i.

Kõik veidikesegi uma kandi käckäügi pääle märkvä inemise murõhtasõ, kas sotsiaalministeeriumil õnnistus muuta haiglavõrgu arõngukavva nii, et Põlva haigõmaja jääsi iks üldhaigõmajas. Ega inne sügüsäidsi valimiisi seod väega halusat teemat kiäki üles võtta taha-i, a arvada om, et tulõva aasta riigieelarvõ haigõkassa ria pääl haigutas suur mulk, miä sund taad hiiobi-otsust lähiaol tegemä.

Seo jutu algust arvõlõ võttõn om nätä, et väikeisi haigõmajjo tegevüsvõimaluisi kokkotõmbamisõst kaoda-i õnnõ paigapäälidse inemise, a kõik Eesti inemise. Ku parhilla taht näütüses Elva kandi inemine (kink kõgõ lähemb haigõmaja om Tarton) kipõmbalõ massulda (haigõkassa raha iist) lõikusõlõ saia, tulõ täl õnnõ veidü kavvõmbalõ sõita, näütüses Põlvahe vai Võrro. Ku säändsin kotussin inämb üldhaigõmajjo olõ-i, sõs tulõ kipõmbalõ saamisõs hindäl lõikus kinni massa.

Ja ku parhilla om jo nn massulda mandliopi järekõrd Tarton umbõs puultõist aastakka, sõs väikeisi haigõmajjo opiblokkõ kinnipandmisõl vinüs tuu vähämbält katõ ja poolõ aastaga pikkudsõs. Ku hindäl rahha vällä kävvü olõ-i, sõs kuugutkullõt-kannatat nikagu peräkõrd unõhtat taa katõ ja poolõ aastaga uma kõrra ülepää är...

Jälle om kullõlda, ku rehkendedäs umbõs nii, et üldhaigõmaja teenindüspiirkunnan piät olõma vähämbält 40 000 inemist jne. Nigu üts vai 1000 inemist es olnu inemise, kiä eski omma egasugumaidsi Lõunõ-Eesti majanduslikkõ näütäjit (keskmäne palk jms) arvõlõ võttõn kangõ inemise, et siiä kanti elämä omma jäänü.

Üldteedä tõtõ om ka tuu, et olku näütüses Tarto haigõmajan ku taht hää aśatundja, om sääl iks konveier.

Ku määnestki suurt hätä olõ-i, sõs näütüses päält mandlilõikustki piät inemine Tarton tõsõl päävä punkt kell ütesä hummuku haigõmajast vällä minemä.

Põlvan läät rahuligult sõs ku saat, ku vastatulõja saava. Pluss tuu murõ, kuis sinnä Tartolõ ülepää peräle saia. Ja ku saat, olõ-i massinat kohegi saisma panda vai ku omgi, sõs tulõ tuu iist rahha massa...

Julgu üldä, et tõõlinõ lõunaeestläne om harinu ütsindä ummi mõtsu ja mäki vaihõl elämä: timä pelgäs suuri rahvahulkõ, õkva ku tehassõliini pääl olõmist. Eski ku täl haigõmajakombinaadin mandli vai pümmesuul är võetas, saa tä sääl suurõ tükü stressihaigust mano.

Piimäkuu keskpaigan Põlva haigõmajan trehvänül neläl noorõl inemisel olĺ häämiil rahust, vaikusõst, perädüilosast kaehusõst järve pääle neländä kõrra aknõst ja väega süämligust ravialotsidõ hellämisest. Kimmäle om sääne «klienditeenindüs» võimalik õnnõ väikeisin haigõmajjon. Muidoki ka suurin kotussin, a sääl – rassõ raha iist. Ja mis om ütele kotussõlõ viil parõmb visiitkaart ku tuu, et siinkandin hää teenindüse saanu inemise kõnõlasõ säändsest võimalusõst umilõ tutvilõ ni sõbrolõ, kiä avastasõ ummakõrda kas vai haigõmaja kaudu üte väiku Lõunõ-Eesti liina.

Nii et – inemise, olkõ valsa! Vast saa egaüts meist sõski midägi är tetä, ku jälki tahetas väikeisi kotussidõ haigõmajjo poolõ-elolidsõs kohitsa. Nigu üteld, sääne tego ei hälvä õnnõ paigapäälside inemiisi ello, a võtt kõigi Eesti inemiisi valikuvõimaluisi tervüsepraavitamisõ kotusõ päält kõvva veidembäs.

Võrokõsõ süä kisk tõisi avitama

PEEDOSAARÕ KAISA

Minevä kuu perämäidsil päivil olĺ Võro keskliinan suur larm. Suur rohilinõ telk olĺ pistü, mängiti muusikat ja hõigati viil mikrofonist vahelõ kah. Lätsi uurma, mis pido sääl käü ja tullĺ vällä, et niimuudu kutsuti inemiisi verd andma.

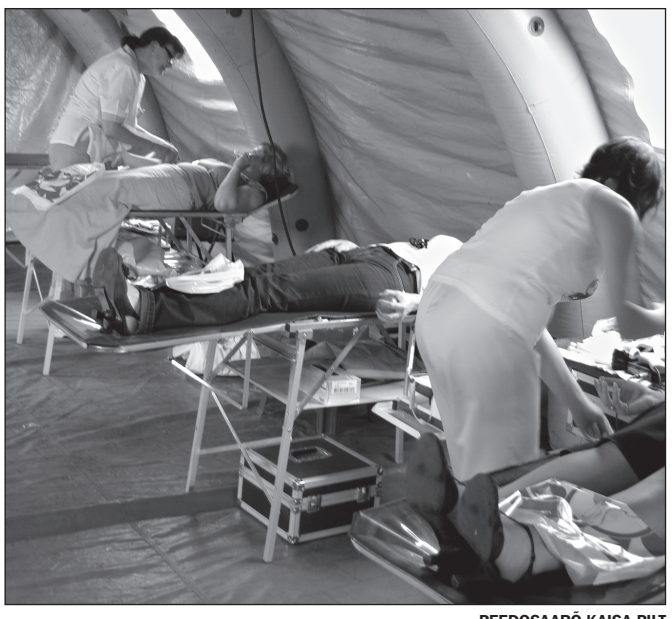

PEEDOSAARÕ KAISA PILT

Võrokõisi himo verd anda ja tuuga tõisi avita olĺ nii suur, et doonorist tekkü peris jäŕekõrd.

Üritüse pääkõrraldaja ja Põĥa regionaalhaigõmaja doonorlusjuht Lombi Ülo (55) kül võro kiilt es mõista, a tuust huulmada saimi jutu pääle. Sai teedä, et edimädsel päävä käve doonoritelgin verd andman 62 inemist ja tõsõl päävä 74. «Ku rehkendä, et üte inimese antu verega saa pästä mitmõ inemise elo, sis omma võrokõsõ joba pästnü keskmädse külä,» kitĺ Lombi Ülo mikandi hää süämega inemiisi.

Parhilla suvõl liigus doonoritelk Ülo ja timä abiliisi abiga Eestit piten. Lombi Ülo kõnõĺ, et doonoritelki tulõ hulga sändsit inemiisi verd andma, kiä tuud muido ei tii ja ettevõtmist võit tuuperäst kõrdalännüs pitä. «Seo tuu tõtõst kokko hulga doonorit, esieränis säändsit, kiä edimäst kõrda verd andva,» seleĺ tä. Pääle naati katõ aasta iist üten Kaitsõjõudõ päästaabiga, Võrol olti edimäst kõrda.

Võrokõisi kotsilõ tulõ pääkõrraldaja suust õnnõ kittüst: «Väega sitkõ rahvas om. Eelä olĺ ütel naasõl tsipakõnõ halv, a tuud iks juhtus. Võrokõsõ omma ka torõda ja lahkõ.»

Ku ma kah joba sääl telgin nõnnapiten olli, sis pruuvsõ esi kah uma naha pääl perrä, ku rassõ vai hirmsa seo doonorlus sis om. Kõgõ edimäne samm om tuu, et pidi är täütmä suurõ lehe, kon olĺ palĺo küsümüisi. Tuu pääle lätś 15 minotit. Edesi oodi järekõrran – ega ma sis ainumanõ inemine sääl es olõ.

Edesi kai tohtri mu hemoglobiinitasõt ja är määräti ka veregrupp. Kätte anti pakk kõrrõmahla ja pallõldi tuu är juvva.

Kaeti kässi: kas võtta hää vai kura käe päält, ja panti sis sängü. Nõgla sissetsuskaminõ olĺ külh tsipa vallus, a nii jälle es olõ, et olõs võinu är koolda. Kätte tsusati pall, midä pidi kõrraperälidselt pitsitämä. Egä tsillokõsõ ao takast käve ka tohtri ja küsse, kuis mul om ja kas kõik om iks kõrran. Es jõvva silmägi kinni panda, ku joba sulatõdi verekoti toro kokko ja mähiti käsi kinni. Kästi viil tsipakõnõ pikuta.

Ku pistü sai, pallõldi valli lavva päält hindäle midägi meeleperäst. Ma sis võtsõ iks suurõ šokolaadi – magusasõbõr nigu ma olõ. Es olõki tuu vereandminõ nii jälle, ello ma jäi, jäivä tõsõ kah ja aigu lätś umbõs puul tunni.

Ma sis iks mõtli, et kiusasi veidükese ka tõisi telki tulnuid inemiisi ja ajasi näil iks vererõhu korgõs! Piirivalvja Oru Maili (29) Võrolt om umma verd andu aastast 2002. «Eks tuuperäst tulli ka täämbä, et käü kõgõ taad tegemän,» kõnõĺ Maili. Timäle miildüsegi sändse kampaania inämb: polikliinikun saa verd anda kimmäl päävä ja kelläaol ja kõigilõ neo ao ei passi.

Ka lillipoodi müüjä Leisi Helene (55) Võromõisast om joba vana doonor. «A mul om iks mitu-mitu aastat vahelõ jäänü,» üteĺ tä. Timä tiid vereandmisõ tähtsüst uma kurva kogõmusõ päält. «Umalõ tütrele tetti kõrd vereülekannõ,» om Helene helün seoniaoni värinät.

Ka Helene es tahtnu minnä polikliinikuhe verd andma. «Seo massipsühoosiga lää iks rohkõmb üten!» naard tä.

Võro poiss, kaitsõliidumiis Tiksi David (19) näkk liinan telki ja mõtõĺ, et võinu kah verd anda. «Hirmu joht es olõ. Doonor olla om avvuasi,» olĺ David kimmäs. Tä tiidse ka tuud, et doonorlus pidi verd parandama. Davidilõ miildüs kah sääne vereandmisõ üritüs rohkõmb ku haigõmaja mano minek. «Eestläne ülepää lätt harva arsti mano. Sääne massiüritüs om iks parõmb,» arvas David. «Esäl kunagi Vinne aol olĺ vaia vereülekannõt, a muido olõ-i mi perekunnan antut verd vaia lännü.»

OÜ Lõunalaenud juhatusõ liigõ Riivitsa Tanel (27) tullĺ verd andma kodanigu kohusõtundõst. «Äkki ma pästä kellegi elo,» ütles juristist nuurmiis. «Juhtus jo iks autoõnnõtuisi ja muud säänest. Seo om iks illos asi elo pästmises. Äkki kellelgi lätt mu verd rohkõmb vaia.» Tanel seleĺ, et vereandminõ and nii hää ja värski olõmisõ, et nigu vahtsõnõ inemine olnu.

Kiri

Kiri kiroda aadrõssil Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä. Kirä iist honorarri ei masta.

Elä teno tohtrilõ

Ma olli tsipa inämb ku aasta tagasi Võro kultuurimajan Uma Pido jaos laulõ haŕotaman. Proovi vaheaol nakaś äkki pää ümbre käümä ja tasakaal kattõ är. Sai viil lähkül olnulõ laulumehele üteldä, et hoia kinni, ma sata ja päält tuud kattõ olõmisõst arvusaaminõ mõnõs aos.

Sai Võro haigõmajja. Muka nakaś tegelemä süämetohtri Metsalliku Leila. Tä küsse ja kiroť kõik üles, midä ma tiidse uma süäme kottalõ ja küsse viil palĺo tuud kah, millest ma es saa arvu, mille tuud või haigusõluu man vaia minnä. Sõs nakati tegemä egäsugutsit uurmiisi ja pruuvõ. Küländ lühkü aoga sai asi selges ja minnu saadõti edesi Tartulõ Maarjamõisa haigõmajja uurmiisi manu tegemä, selle et Võrol ei olõ rohkõmb võimalik täpsembält teedä saia, midä tulõ tetä, et vanamiis jälki jutti saassi.

Tartun panti minnu eräkõrralidsõ kardioloogia osakunda, sai tohtri Kalderi Mardi manu. Tuu ütlemäldä noorõlik, virk ja viks halli pääga Setomaa juuriga miis võtť mu haigusõ väega tõsitsõlõ ette. Täl olĺ hulga haigit, a mullõ jäi sääne tundminõ, nigu tä olõsi õnnõ mukka tegelnü. Tä istõ sängü veere pääle ja mi aimi juttu nigu umasugudsõ.

Pääle nädälipäivi uurmiisi üteĺ tohtri Kalder, et ku sa tahat viil ellä ja terves saia, sõs tulõ minnä väidse ala. Küsti, kas ma olõ tuuga nõun. Ütlemäldä huulja haigõmaja tüütäjä ja dr Kalder mõiu mullõ nii, et anni pikembält mõtlõmada uma maapäälse iho tohtridõ kätte.

Määrät päävä hummogu sõitsõ, paĺas nigu põrknas, haigõmaja sängüga opitarõ poolõ. Ku ti arvati, et mu haigõ süä pesse nigu voonakõsõ hand inne lihas saamist, sis essüti. Ma olli üts suur rahu esi, selle et mu vaim olĺ väega häste ette valmistõt.

Minnu lõigaś kirurg Aro Toomas, anestesioloog olĺ Indi Eve. Intensiivin kandsõva mu iist huult anestesioloogia õdõ Hüti Janne, intensiiviõdõ Rohtlaanõ Kristel, õdõ Schmidti Angela, põetaja Kaivu Lilyan ja Rüütli Natalia ja intensiiviosakunna kardioloog Kõvaski Sirje.

Paranõminõ lätś virka. Nüüt om opist müüdä üle aasta ja ma tunnõ, et olõ tävveste terve inemine! Olõ lugõnu aokirändüsest ja kuuldnu muidu virisemist ja tohtridõ süüdistämist. Soovitasi siski kõgõpäält kaia hindä sisse ja küssü hindä käest, kas ti esi olõti elänü õigõlõ vai olõti palotanu umma ello?

Andkõ andis dr Metsallik ja kõik Maarjamõisa tohtri, et ma ei mõista löüdä ti tennämises küländ ilusit sõnnu. Ütle teile kõigilõ Võrumaa mehe suurõ teno. Annassi taivanõ esä teile kõigilõ hääd tervüst korgõ iäni ja elu lõpuni!

SIKA AAVO, terves saanu miis

Paganamaal vahtsõt lustitükkü kaeman

PEEDOSAARÕ KAISA

Ku ma minevä puulpäävä 14. Paganamaa päivi lõpus Krabi külätiatri vahtsõt tükkü kaema jõudsõ, sis vali vihma, a tuu es sekä joht kedägi. Panni prügükoti istmise ala ja naari üten paikligõ inemiisiga tiatrirahva viguridõ pääle.

Jutusta teile kah, kalli lugõja, millest kõnõľ «Ummbe vigatse pruudi vol 2»: Vanapakan olľ hindäle määndsegi lepinguga saanu kats ilmatuma suurt, laiska ja hobõsõnaaruga naist. Tuu nakaś juba sarvikul süäme pääle, et noid kattõ piät üllen pidämä. A üts juut tahtsõ vannahalva avita.Tä lugi lepingust vällä, et kunagi olľ vannutütrikke «kobistaman» käünü stilist, ilokirurg ja treener. No aeti neo jälki vällä ja kästi uma «praak» kõrda tetä. Kuis tuud tetti, piäti esi kaema minemä (pia mängitäs tükkü Mõnistõ muusõumin), a tuu ma ütle är, et perän olli na vanatütrigu viil hirmsamba ku inne.

Millest kõnõľ Paganamaa päivile kokko tulnu rahvas? Pensionär Hainassõ Senja (65) olľ päivi kõrraldamisõ man ja lava pääl kah. «Ma olõ iks nuuriga kuun, mis sis, et vana olõ joba!» naarď tä esi ja arvaś, et vihma olõs võinu veidemb tulla, ja Paganamaa elo kotsilõ arvaś, et rahha võisi sinnä inämb jõuda, ku parhilla jõud.

Paganamaa päivi pääkõrraldaja, kooli sekretär Kõvatu Jaana (33) om naid päivi vidänü joba neli aastakka. Süäme pääl om täl parhilla kaemisõ-torni kõrdategemine. Võromaalõ tulľ tä elämä kümne aastaga iist. «Ku ma edimäst kõrda Krabi küllä tulli, sis mõtli, et siiä ma külh inämb ei tulõ. A no siin ma olõ,» üteľ Jaana muiatõn.

«Vahtsõnõ torn, oppõraa kõrda, inämb tegemiisi,» lugi üts Krabi miis (es taha umma nimme üteldä) üles, midä olõs vaia kodokandin är tetä. Paiga pääl olľ tä tuuperäst, et kotost olľ hää lähküst tulla ja muidoki olľ vaia Krabi uhkusõ, uma külätiatri vahtsõnõ tükk är kaia.

Kohalõ olľ tultu esiki Talinast. «Mi pere jaos om seo nigu traditsioon. Joba neländat aastat olõmi siin kohal,» seleť üts pääliina miis. «Egä kõrd om olnu iks midägi vahtsõt ja põnõvat kaia.»

Vanahalva naasõ pruuvva hinnäst ilosambas tetä.

Tohtri tege asja hullõmbas...

Villäkasvatus om kunst

SAARÕ EVAR

Oidermaa Erki (36) om vana Võromaa kõgõ suurõmb siimnevillä kasvataja. Võro taloliit om ilda aigu saanu vahtsõ takasttõukaja Parvõ Marika ja timä om kõrraldanu külänkäügi Oidermaa tallu Vilustõn.

SAARÕ EVARI PILDI

Oidermaa Erki näütäs kolleegele, mink poolõst vahtsõnõ külvik vanast parõmb om.

Talomehe tahtva nätä, määndse nuu sertifikaadiga siimne põllu vällä nägevä, mink villä nä sügüse ja keväjä osta saava. Neli vai viis kruuni mass kilo, sõs piät jo ka kvaliteet hää olõma. 9. hainakuu pääväl om paiga pääle tulnu uma paarkümmend tõsist talunikku.

Oidermaa Erki kadunu vanaesä Elmar tekǩ Veriora sovhoosin hainajahhu. Ku erästämises lätś, sõs tulľ vällä, et rohujahuvabrik ja küünü olli timä talo maa pääl. Nuu küünü omma seoniaoni sobiligu siimnevillä hoitmisõs. A vanast rohujahust om ehitet mitu kõrda korõmb hoonõ, kon om seen kolm kuivust ja kats villä vastavõttu.

«Nikagu 170 hektärini mi kuivssi kõik villä taa pleki pääl,» näütäs Erki vanamuudsat kasti. Parhilla om talul 1000 hektääri maad harri ja ku kats New Hollandi kombaini päiv läbi pesvä, sõs aetas vili kõgõpäästPetkusõ õhutusõga punkridõ sisse, kost lätt edesi kuivustõ. Ka kuivusõst vällä laaditas vili punkridõ sisse, kost om hää kipõlt käru täüs laskõ.

«Erkil olľ naidõ punkridõga õnnõtus kah,» tiid Musta Lembu (Lempo), Peede talu peremiis Sarust kõnõlda. «Konstruktsioon es piä vasta, täüs punkri sattõva alla ja vahtsõnõ Valtra traktor üten käruga jäi alla. Kabiin olľ kapotiga tasa. Erki esä olľ õnnõs õkva traktorist vällä tulnu ja kavvõmbalõ jalutada jõudnu.»

«Olľ jah õnnõlik õnnõtus,» ei tii peremiis aśast salahust. «Kaegõ, tuu sääl om taasama traktor. Parandimi är. Tuust olľ hää, et mootor jäi terves. Valtra mehe kah imesti, et kuis näide traktor keskest nii kõva olľ, et säändse paugu pääle poolõs es murru.»

Halvastõ tettüid massinit peremiis ei kannata

Tüükota kütetäs Oidermaa talon villäprahiga. Timahavva nakkas villäprahi katla ka kuivusõlõ vunki manu andma. Katla omma ostõdu Soomõst.

Halvastõ tettüid massinit Oidermaa Erki ei kannata. A huupi tä kah ei olõ investiirnü. Kõik mitu tuhat tonni siimnevillä omma läbi puhastõt vana Ida-Saksa Petkus K-531ga. «Tege hää tüü ja ma piä jo talvõl ka miihile tüüd andma,» om peremehel põhjõndus olõman. Tuulaja tüütäs üü ku päävä, puhastaja miis pidä platsil kah silmä pääl – sääne om Oidermaa Erki rehepapitarkus.

Parhilla valava tüümehe vahtsidõ punkridõ alussit. «Kas sa mõtlõt naa punkri koristusõs valmis kah saia?» küsüs üts kolmõst Servä-poisist (Kurõnurmõ kandi talomehe). «No ma olõ plaani võtnu, et kuus päivä lätt üte punkri kokkokruvimisõs,» ütles Erki. Kõik kolm Servä-velle hirnva naarda: «Edimädsega võit kimmäle kats kõrda pikembä aoga rehkendä. Tõsõga lätt joba rutõmb!»

Nurmi kaeminõ käü niimuudu, et peetäs auto kinni, tuldas vällä ja kaias. Iks kummargilõ ja lähküst, mitte nii nigu suvitaja kaes ilosat taivaviirt ja tuulõ käen lainõtajat kesvä. Peremehel om põlluraamat käen ja tä lugõ säält ette, midä üte vai tõsõ villäga om tettü, ku palľo väetüst pantu, määndsit mürke pantu.

Noorõ talomehe paistusõ tundvat kõiki keeroliidsi sõnnu ja kõnõlasõ üten. Saarõ Evari täpne arusaaminõ lõpõs är sõnnu «Lintur» ja «tsee-tsee-tsee» man. «Lehetäid om palľo,» tsuskas kiäki tark. «Jõgõvalt üteldi, et õkva tulõ lepätriinu vällä, ei olõ vaia pritsi!» hõikas Musta Lembu vasta. Einoh, tõtõst es olnu vaia nii palľo pritsi, ku tuud näütüses Saksamaal tetäs.

Keskkunnasõbraligu toetusõ korõmba määrä saaja ei tohi näütüses kõrrõkõvõndajat vai ccc-d panda. A siimnekasvatusõn tõistmuudu ei saa. Madalas pritsmäldä vili pandas 70tsentneridse saagi man nii halvastõ maaha, et tuust ei saa muud ku eläjäsüütä.

Mahhetalunigõ siimnevillä jaos omma tõsõ sordi. Ütte vigurist talvõnissu Briljant näüdätäs ka meile. «Es tiiä, et taa om nigunii lühkü kõrrõga sort,» kõnõlas Erki. «Panni ccc-d ja nüüt jäi tõnõ hoobis lühküs.» Mõnõ kõrrõ omma suurõst lühküstahtmisõ ponnistusõst hoobis segi lännü ja viimädse sõlmõ inne pää luumist allapoolõ kiirdü käändnü. Keemiä jõud om iks suur.

Servä Kusti ja Paulusõ Janek löüdvä üte tritikunurmõ seest ütsigu tuulõkaara. «Ai,

Vanaesä traktorist sai talopidämine algusõ.

nüüt pandas sinnu lehte, et olľgi tuulõkaar!» omma nä uma terävä silmä üle armõtudõ rõõmsa. Peremiis kutsutas aru andma. A rehepappi ei olõki nii lihtsä vabandama sundi. «Taa om Saksamaalt tuud seemen, siimnega om tulnu,» ütles Erki ja nakkas tuulõkaara vällä kaksama. «Võta juurõga, võta juurõga!» opatas kõrvalt.

Egä põllumiis tiid, ku jälle asi om tuulõkaar. Kaksat tä poolõs, aja vahtsõ võrsõ, kaksat vällä ja jätät põllu sisse videlemä, siimne saava iks valmis ja tulõva villä sisse. Õnnõs ei olõ Oidermaa talu siimnel tuulõkaaraga tõsist hätä olnu. Tuu om üts vana Võromaa hää külg, et tedä om muu Eestiga võrrõldõn veidü.

Viimäne nurm Haavapää ja Silminitsa vahel om varajanõ kesev ristikhaina allakülviga. «Ku taa sul varajanõ es olnu, sõs sa tast midägi kätte kah es saanu!» targutasõ põllumehe.

«Üttegi terävillä ma ju tuu plaaniga ei külväki, et tuust söödävili saassi,» põhjõndas Oidermaa Erki. Ummõtõ lätt tõnõkõrd ka mõni asi vussi ja sõs saa söödävillä nii palľo, et and tõist õkva minemä sõiduta. Talo uma veoautogi vedä aastan umbõs 4000 tonni villä, päämidselt muiduki kallist siimnevillä.

Pernaasõ Karmeni tettüt lõunat süümä naatõn kisk jutt villä hinna pääle. Kuis iks saa nii, et vili tulõgi är müvvä odavambalt, ku tä kasvatamisõs kulutuisi om tett? Kas es saanu kokkuostjilõ kuigimuudu survõt avalda, ku kõik kasvataja kõrraga parõmbat hinda uutma jäänü?

A mitte kõikil ei olõ kotust, kon valmis toodangut hoita. Vili lastas kuivusõst käru pääle ja oldas kellä nellä aigu hummugu kokkoostja man saban, et inne lõunat jälleki tagasi olla ja kombaini pääle karada. Ja ku mõni saagi satu ni tuhandit tonnõ villä hoita, om iks vaia rahha, et pangalõ liisingit ja lainõ kinni plekki.

Api või olla põllumiihi ütistüst Kevili: mõnigi suurtalonik ollõv joba tundnu, et ku vili Kevilile müvvä ja väetüs kah tuu kaudu osta, sõs või aastaga miljoni krooni ümbre rohkõmb karmani jäiä. Ja perrä jäänü miljonilõ mõistõtas ka Võrumaa suurtalun kõgõ kümme hädätarvilikku otstarvõt löüdä.

PREISMANNI KAILI PILT

4. hainakuu pääväl kõrralď Karula hoiu ühing Ähijärve veeren savvusanna-teemalidse päävä. Kõnõlõdi vannust sannakombist, sannan tohtõrdamisõst ja tuust, mändsit kivve keresse pääle võit panda. Juttu olľ ka seebikiitmisest ja muist sanna mano käüvist aśost.

Huviliidsi tulľ kokko 40–50 ümbre. Kõgõ suurõmb huvi olľ tuu vasta, kuis kesvälinnasõst olut tetä. Pia kõik kokko tulnu inemise teivä hindäle ka sannaviha vai eski mitu. Ettevõtmisõ kõrraldaja Freibergi Lilian Karula hoiu ühingust pidi tähtsäs ka tuud, et kokko ja umavaihõl inämb tutvas saiva Antsla, Tsooru, Lüllemäe ja Kaika kandi inemise.

UL

Tulõ Vahtsõliina kihlkunna sugupuiõ näütüs. Näütüs tetäs vallalõ Oravil 7. põimukuu pääväl üten timahavadsõ Kaika suvõülikooli alostusõga.
Eesti genealoogia selts kuts näütüsel üten lüümä Vahtsõliina kihlkunnast peri inemiisi, kiä omma umma sugupuud uurnu. Matõrjaali sugupuiõ kotsilõ oodõtas ildampa seo kuu lõpus. Teedüst saa seldsi Võromaa osakunna juhataja Hinni Maimu käest tel 5190 9744 vai hinnmaimu@hot.ee.

UL

Niitjä saiva võidus kodoeläjit

KONNULA AIRI

3. hainakuul, päiv pääle hainamaarjapäivä kutsõ Pikämäe talu pernaanõ Kurelaugu Viivi huvilidsõ Koigu küllä seod rahvakallendri tähtpäivä pidämä.

Tetti Urvastõ valla edimäne hainaniitmise võistlus, katsast võistlõjast olľ kõgõ parõmb ja kipõmb niitjä Parijõe Ahti Kurõnurmõst (tuusama miis, kink tett puust plasku valiti lehekuun ütes parõmbas Võromaa kingitüses).

A hainaniitmise võidu nimel tulľ Ahtil kõvva vaiva nätä, selle et konkurendis olľ ka Raudheina Liilika, kes pia egä aastak käü Plaani hainaniitmise võistlusõl. Mõnõ kaari haina tõmmaś maaha ka Pikämäe vanapernaanõ, 94aastanõ Pommeri Salme.

KLAARI ANNE PILT

Varovi Olev võtt rõõmsa meelega vasta hainaniitmise võistlusõ 4. kotussõ avvohinda.

Pääavvuhinna, ilosa kitsõmamma jaos pidi võitja külh joba samal pääväl vahtsõ kodo otsma. Nelländä kotussõ saanu Varovi Olevi avvuhind – nuur oinas – om täämbädses joba külmkappi jõudnu.

Hainamaarjapääväl sai viil koton tettüt leibä-sepikut, putru ja koduolt maitsa. Tetti nurmõlillest ja vanastpaprõst papõrd, köüdeti sannavihtu.

Hainamaarjapäävä pidämise mõttõ hõigaś Kurelaugu Viivi vällä joba paari aasta iist. Naabritütärlats, Urvaste külli seldsi üts vidäjä Zimmermanni Ursula kõrralď timahava aśa är.

Kunnaeksäm

LÄTI VAIKE

1961. aasta hainakuu lämmide suvõilmuga kävemi sõbrannaga lõunavaheaol jõkkõ tsuklõma.

Ütspäiv ollimi joba viist välän, tahtsõmi veidü päivä võtta, ku Listaku pernaanõ tulĺ joosuga ja näkaś seletämä: «Latśkõsõ, mul pahandus, lehmäkene haigõ. Udarapõlõtik. Tohtrit mitu tükkü käüńü, üts käsk üte aśaga määri, tõõnõ tõõsõga, a parõmbas ei saa kuigimuudu.»

Mullõ tulĺ miilde, et imä tegi säändsel kõrral udaralõ hapnõ piimä kompressi. Panď hapnõ piimä paksõmba linatsõst rõivast kotikõistõ ja hoitsõ tuud ümbre udara. Veitkese ao peräst lätś piim kohopiimäs. Nii iks mito kõrda.

Viil olli kuuldnu, et hoitas kunna haigõ udara pääl. Ja nii ma ütligi: «Hapnõpiimä kompress om hää, a kunna hoita pääl viil parõmb.»

«Kunna?» imesť pernaanõ. «Kas sa olõt hoitnu?» Muidogi es olõ, a ütli, et mis tuu sis õigõ om? «Latsõkõsõ, kaemi, vast lövvämi kunna, ja sa sis hoiat?» küsse pernaanõ.

Mul nakaś pää ümbre käümä ja jala värisämä. Esi mõtli, et olõ uma suumulgu peräst hätä nännü ja nüüt jälki. Kunnõst tiidse ma niipalĺo, et omma külmä ja nilbõ. Kolhoosi hainatalossõ aigu tahtsõva mehe mullõ kunna kaala panda, tuusama väiku aśa peräst, et ma näide viinapudõli hainakuurmahe tsusksi. Joba olliki kunna jala mu kaala pääl, a kiäki kas säältsamast kambast vai kavvõmbast üteĺ: «Jätke mu pruut rahulõ, näeti külh, kuis tä pelgäs!» Niimuudu ma pässi tuukõrd, a nüüt olõ õs pästjät kostki luuta.

Kõndsõmi sõbrannaga kavvõmbalõ puhmõ vahelõ ja saisõmi sääl. Sõbranna arvaś, et lasõmi jalga. Es tihka tuud kah tetä, väega tutva inemine. Tullimi tagasi ja ütlimi: «Olõ-i siin kunnõ.» A nii ku pernaanõ hindä ümbre käänď, haarď haina seest kunna ja panď põllõ sisse. Esi üteĺ: «Läke nüüt, mul lehmäkene tan saman puhmõ vaŕon.» Lätsi pernaasõl takan ja sääne tunnõ olĺ, et olõ nigu tõsõn ilman. Tuud tiidse, et õkva piät ma tuu jälle eläjä peio võtma. Lehm saisõ puhmõ vahel, pää noron, ja mul nakaś täst väega hallõ.

Pitsidi silmä kinni ja haari pernaasõ põllõst kunna. Igäväne vastik! Ma küksi maaha ja lasi kunnal udarat piten ronni. Kunnalõ tuu asi miildü, arvas vast, et om kivi pääl päävä käen.

Ma sai kah nigu siiä ilma tagasi ja lasi kunnal mitu kõrda üle udara kävvü. Ku kunn joba hääs kuumas lätś, lasi tä haina sisse vallalõ.

Tüüpäiv es olõ viil läbi saanu, ku pernaanõ saisõ kantselei ussõ pääl ja üteĺ: «Hää uudissõ, lehmä utar palĺo pehmemb.» Hää olĺ säändsit sõnno kuulda. Pallõĺ, et tulku ma viil õdagu kah ja hoidku viil.

Käve viil mitu kõrda ja lehmäl sai utar terves. Pernaanõ küsse, mis taa masma lätt? Ütli, et mitte midägi: taa olĺ eksämitüü.

Tapja makõ elo

RUITLASÕ OLAVI,
õigõ miis

Loi ilda aigu Postimehest luku «Justiitsministeerium: perevägivalla käigus tahtmatut tapmist ei saa karmilt karistada». Nigu ma tuust luust vällä loi, sis kuritego om õnnõ tuu, ku sa tuud kurja teko tõtõst tetä tahtsõtki. Tõisi sõnnoga: ku tahat tapjat tapmisõ iist karista, sis piät inne är tõõndama, et inemine tõtõstõ säänest tulõmit tahtsõ. A tuu tõõndaminõ om üts väega keerolinõ asi...

Tapja tiid no õkvalt, midä tetä tulõ: pääle tapmist piät õkvalt jala harku ajama ja ragoma: ma es taha tappa! Et tahtsõ õnnõ lüvvä, a väidse unõhti kogõmada peio... Es panõ tõõsõpoolõ taldrigu pääle kihvti, panni hindä taldrigu pääle, a naanõ, va ahnõ raibõ, tulĺ esi mu kausist süümä.

Ämm tahtsõ hüdsetabletti, a sul lätsi tableti segi ja kogõmada sai tälle kimmäst unõruuht. Ega sa talle näpuga suuhtõ es tsuska, ämm esi neelähť... Veit viil klaasiga vettki pääle.

Ku õks väega häste mittetappa-tahtminõ läbi viiä, sõs päset vast ülepää ilma karistusõlda.

Ku sa ämmäle salli kaala köüdät ja veidükese kimmämpä kokko tõmbat, sõs sa jo es taha tedä tappa, a tahtsõt kõgõst süämest, et rummal vanainemine külmä es saanu ja kaalal veidükese lämmämb olnu. Kohus saa arvo, et sa es taha tappa, pand sullõ tingimisi karistusõ kaala ja jätt sinno proovi pääle, a päävalust olõt kah igävädses aos vallalõ...

Esiki raha iist tapja või no üldä, et tahtsõ näet hirmutamisõs kõrva pääst är laskõ, a ohvri, ullikõnõ, naaś pääga vehkmä ja sai õkvalt otsaette. Ja miis või umma naist pessä kasvai kooni maaha lõpõs... Ega miis jo tuud joht es taha!

Päävälеht kiroť ütest Taĺna mehest, kiä minevaasta uman elämisen naasõ kinni köütse, teibiga suu kah kinni kliipse ja hoitsõ nii kavva ku naasõl hõngu kinni pitsiť. No sai mehekene puultõist aastakka ja tuud muidoki tingimisi: tä jo es mõista arvada, et naanõ är koolõs! Tõsõ pääliina mehe naanõ kuuli uman elotarõn är: miis olĺ tedä väidsega tsusanu ja vere vällä lasknu. Miis olĺ hinnäst ullis joonu ja naist tondis pidänü ja loomuligult pässi peris karistusõst.

Riiki ei tohe riitä, tuu iist saat eloaigsõ. Ku puŕon pääga sõitma lää̇t, saat kriminaalkõrran vasta näppe... A ku mõnõ vanamuti keldrist sahvti virotat, vai no sis uma naasõ maaha lüüt, olõ-i hätä: tuu väiku sita peräst siin õigusriigin viil kuŕategijä olõ-i!

Latsilõ

Vastussõq saatkõq Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee.

Manoq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõś ja telehvoninummõŕ. Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Mineväkõrdsõ mõistatusõ vastussõq: *lämmi-jaih, palĺoveidüq, uma-võõras, vanavahtsõnõ, must-valgõ, mustpuhas, korgõ-matal, suur-väikene, halv-hää, nuur-vana*.

Avvohinna saava **Rahasepä Andra (10)** Põlvast ja **Arlemani Kadi (6)** Antslast.

Panõq kokko parkett! Edimält mõtlõq, kas tiiät vastust mõnõlõ küsümüsele. Ku mõnt vastust tiiät, sis kirodaq tuu ria pääle. Edesi om joba keremb tõisi vastussit löüdäq parketikruudukõisi abiga. Otsiq sääne kruudukõnõ, miä passis kujo ja tähti poolõst. Kirodaq nuuq täheq edimäste kasti. Noq nakaq jälki otsast pääle vastussit mõtlõma ja kruudukõisi-tähti passitama! Tummõmbist kruudukõisist tulõ vällä üte maŕa nimi. Saadaq vastus meile ärq ildambalt tulõva nädäli nelläpääväs!

1					
2					
3					
4					
5					
6					

Ä	M	V	L	Ä	S
H	P	L	T	Ä	S
P	E	H	S	T	Ä
P	I	I	B	Ä	S
U	A	K	G	I	I
E	L	I	R	I	I

1. *Täna* võro keeli.
2. Tuu om kapi vai kummudi osa; käü vallalõ; sinnäq saat pandaq asju.
3. Timä tundsõ hirmu. (L = LL)
4. Tege maia vai hoonõt, vala vundamendi, pand sainaq pistü, katussõ pääle, ussõq-aknõq ette jne.
5. Säält saat hinnäst kaiaq. Seo aśa tõnõ nimi om vaŕokaetus.
6. Hariligult om tuu väiku ja sääl seen om kas liha vai sahvt (muus). Tuud küdsetäs.

Mõistatusõ tekk **PERÄMÄDSE ENE**

Kae Jussi-multikit www.lastekas.ee päält!

Tossu Tilda pajatusõ

Suur sipõlgas ja kontrabassiga kala

Timahava talvõl inne vabariigi aastapäivä käve Võro valla ansambli Vannamuudu – laulja ja pillimehe – kontsõrti andman Lõuna-Eesti huuldõkeskusõn Hellenurmõn.

Päält esinemist olĺ Võromaa-küläliisile katõt laud hää ja parõmbaga. Kostitajidõ hulgan olĺ ka huuldõkeskusõ juhataja herr Sipelgas. Timä olĺ väega suurt kasvu miis.

Ku olĺ joba tükk aigu istutu, saistaś Vannamuudu kontrabassimängjä Kala Valter pistü, lätś Sipelga mano ja üteĺ: «Ma olõ Kala. Ma olõ uman elon palĺo sipõlgit nännü, a nii suurt näe edimäst kõrda!»

Herr Sipelgas es nakka kah kokutama taa jutu pääle, timäl olĺ vastus nigu varnast võtta: «Ma olõ kah uman elon palĺo kallo nännü, a edimäst kõrda näe säänest, kiä mäng kontrabassi!»

Kon om Võron rõõmõ maja?

Päält neläkümne aasta tagasi, ku Võron sai valmis latsiaid Okasroosike, ilmu Võro lehen artikli vallategemispidost. Vallalinõ naisaokiränik olĺ kirotusõ päälkiräs märknü «Avati rõõmude maja».

Üts vigurit täüs meesterahvas, ku olĺ joonu, tükse tälle tutva aokiränigu küle ala ja seleť: «Ma loe lehest: «Avati rõõmude maja». Oi ku hää, lää esi kah õkva sinnä! Nakka lugõma, a sääl om jutt kõgõst latsiaiast... No kuis või niimuudu ausit meesterahvit pettä?!»

Kuuluda

Kuulutusõ tel 78 22221, info@umaleht.ee

Lina- ja käsitüülaat Moosten

25. hainakuu pääväl kell 10
Mooste mõisa moro pääl

Kõnõldas linast, saa pruuvi linast tettüt kraami, tands ja pillimäng, hobõsõsõit latsilõ

Tulõ kaema vai kauplõma!
Teedüs tel 511 7848 (Prosti Ülle)

Teemi är!

Teemi ti maamajja kõrraligu joogivii- ja tsolgisüsteemi! (Möömi ja panõmi paika septiku-kogumispaagi, ehitämi kanalisatsiooni- ja viitorostigu). Teedüs: www.jyritoru.ee, jyritoru@jyritoru.ee, tel 5814 5117, 515 1985.

18. hainakuu pääväl kell 10 Rõugõ Ööbikuoron

Võromaa põllumiihi päiv

10–10.15 Päävä alostus
10.30–14 Künnüvõistlus hariligõ ja püürdatruga
10.15–16 • tervüsetelk • kõnõldas maarahva tegemiisist, müvväs talokraami • lambapügämisvõistlus • vahtsõ põllutüüriista • matk Ööbikuoron
12–14 Talomehe lõunasupp õkva katlast
Võistlus «Parim Võrumaa leib 2009»
14–16 Kõnnõkoda põllumajandusjuhtõga
Laulumehe Viitinäst, tandsja Rõugõst

Tulkõ uma talo kraami tutvas tegemä!
Päiv om kõigilõ ilma rahalda!
Päävä juht om Kõva Kalvi

Kõrraldaja: Võromaa talopidäjide liit
Teedüs tel 782 1669, 5349 9454, vtlinfo@hot.ee

Täüspuust müübli, trepi, egäsugudsõ puust jupi teljä soovi perrä. Tel 5371 5158, diisel11@hot.ee.

Teemi **eelektritöid.** Tel 5194 5713.

Panõmi **uulidsakivve**. Tel 5194 5713.

Müü

Müü **tsukõrd** (50 kg koti seen). Hind 630 kruuni. Tuu kodo kah! Tel 550 7500.

Muu

Nõstuki rent (12m). Tel 5194 5713.

18. hainakuu pääväl

Kalamiihipäiv

Võõpso pritsikuuri man

7 – Kalapüüdmisvõistlus
(panõ kirja tel 521 4068)
11 – Võõpso kooli vilistläisi kokkosaaminõ pritsikuurih
14 – Kalamiihipäävä vallategemine

- **KALALAAT**
- spordivõistlusõ
- mikrofoni takah saa kalamehejuttu aia
- laivasõidu Lämmijärve pääl (pilet 50.-)

Pääväjuht om Käo Meelis
Teedüs tel 517 6288

SETO FOLK
Kirriv Päiv II

18. juulil Verska laululava pääl

12 Opitarõ Seto talomuusõumih:
Naisi, miihi leelo (Kuldatsäuk ja Liinatsuraq)
Seto jutussõ (Lillmaa Terje)
Rahvüslik käsitüü pidoplatśi pääl (käsitüüselts Kirävüü)
14 Pido lätt vallalõ
Üles astva Verska, Obinitsa, Mikitämäe leelokoori ja rahvatandsurühmä, Seto kuningriigi kandlõ- ja karmõškamängjä, naajutu Taarka perimüstiatri nuuristuudiolt, folklooripunt Ugarda Pihkvast, Lõkõriq
19 Klapp, Zetod+Tsibihärbläseq
Etno pido (DJ Harlet)

Pääväjuht om ülembsootska Hüdse Silver
Käsitüülaat ja seto süük

Pilet 100.-, pensionääri ja opilasõ pilet 75.-
Seto rahvarõivih saa sisse ilma iist!
Teedüs: www.verska.ee, tel 796 4712, 529 1619